

Sözlük Bilimi Üzerine Araştırmalar

Engin YILMAZ

6. Baskı

Prof. Dr. Engin YILMAZ

SÖZLÜK BİLİMİ ÜZERİNE ARAŞTIRMALAR

ISBN 978-605-318-787-5

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2023, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Şubat 2017, Ankara

6. Baskı: Kasım 2023, Ankara

Yayın-Proje: Begüm Buse Gül
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Prof. Dr. Engin YILMAZ

21.06.1971 tarihinde Erzurum'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini İspir'de tamamladı. 1988 yılında girdiği Üniversite Yerleştirme Sınavı'nda Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi bölümünü kazandı. Bu bölümden 1992'de "İYİ" dereceyle mezun oldu ve Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nün açtığı Yüksek lisans sınavını 1. olarak kazanarak Türk Dili bilim dalına kayıt yaptırdı. Aynı yıl İstanbul'da Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenini olarak göreve başladı. 1995 yılında, Prof. Dr. Ahmet Topaloğlu yönetiminde hazırladığı *Gazâvât-nâmeler ve Niyazi'nin Gazâvât-ı Nebisi* adlı tezle, "Türk Dili Bilim Uzmanı" oldu. 1995'te Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün açtığı doktora sınavında başarılı olarak Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalına kayıt yaptırdı. 1998 yılında Prof. Dr. Osman Nedim TUNA ve (Prof. Dr. Osman Nedim Tuna'nın rahatsızlığından sonra) Yrd. Doç. Dr. Kenan ACAR yönetiminde hazırladığı *Acâ'ibü'l-Mahlûkât Tercümesi (Metin-Dil İncelemesi- Çözümlemeli Dizin)* adlı tezle "Türk Dili Bilim Doktoru" oldu. 2004-2006 yılları arasında TC Başbakanlık TİKA tarafından Bosna-Hersek'te Tuzla Üniversitesi'nde "Misafir Öğretim Üyesi" olarak görevlendirildi. 2005'te "Yeni Türk Dili Doçenti" oldu. 2011'de Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ne "Profesör" olarak atandı. 2012-2013 öğretim yılında UPENN'de (ABD) misafir araştırmacı (visiting scholar) olarak görev yaptı. 2016-2017 öğretim yılı güz yarımında (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti) Yakın Doğu Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi'nde dersler verdi. Dr. Yılmaz, Princeton University'nin (2013, 2015), Kean University'nin (2015) ve Harvard University'nin (2016) davetlisi olarak ABD'de, Duisburg Essen Üniversitesi'nin (2014) davetlisi olarak da Almanya'da kısa süreli araştırmalar yaptı, seminerler ve konferanslar verdi. Dr. Yılmaz, başta Sakarya Üniversitesi olmak üzere YÖK, TİKA, TÜBİTAK, YTB, TDK, YEE ve Türkmenistan İlimler Akademisi gibi çeşitli kamu kurumlarının sağladığı desteklerle birçok ülkede araştırmalar yaptı, bilimsel nitelikli etkinliklere katıldı: Belçika (2008); Romanya (2008); Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (2008, 2009); İsveç (2009); Azerbaycan (2010); Gürcistan (2010); İspanya (2011); Bulgaristan (2011); Yunanistan (2011); Kosova (2011); Hollanda (2011); Almanya (2013, 2014); Meksika (2013), Türkmenistan (2014), ABD

(2013, 2014, 2015, 2016), Avusturya (2015), Çek Cumhuriyeti (2015), Estonya (2016), Letonya (2016), Macaristan (2016) ve Kuzey Makedonya (2011, 2015, 2021).

Dr. Yılmaz'ın yayımlanmış toplam 16 (on altı) kitabı vardır:

1. *Türkiye Türkçesinde Niteleme Sıfatları* (Değişim Yay., İstanbul, 2004)
2. *Dedem Korkut'un Hikâyeleri* (Metropol Yay., İstanbul, 2005)
3. *Sait Faik'in Sakarya'sı* (Değişim Yay., 2. baskı, İstanbul, 2006)
4. *Türk Edebiyatında Sakarya* (Sakarya Büyükşehir Belediyesi Yay., Sakarya, 2006)
5. *Türkiye Türkçesi Üzerine Araştırmalar* (Pegem Akademi Yay., 2. baskı, Ankara, 2011)
6. *Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Üzerine Çalışmalar* (Baş editör) (Pegem Akademi Yay., Ankara, 2012)
7. *Edebiyat, Edebiyattan Fazlasıdır* (Pegem Akademi Yay., Ankara, 2013)
8. *Türk Edebiyatında Sakarya Araştırmaları* (Baş editör) (Sakarya Büyükşehir Belediyesi Yay., İstanbul, 2014)
9. *Temel Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü* (Pegem Akademi Yay., Ankara, 2014)
10. *Sözlük Bilimi Üzerine Araştırmalar* (Pegem Akademi Yay., 4. Baskı, Ankara, 2019)
11. *-Orta Okullar İçin- Güncel Yeni Türkçe Sözlük* (Pegem Akademi Yay., 2. Baskı, Ankara, 2019)
12. *Plakanın Günlüğü* (Pegem Akademi Yay., 2. Baskı, Ankara, 2020)
13. *Yabancılar İçin Başlangıç Düzeyi Türkçe Sözlük (A1)* (Pegem Akademi Yay., 2. Baskı, Ankara, 2020)
14. *Edim Bilimine Giriş* (Pegem Akademi Yay., 3. Baskı, Ankara, 2021)

15. *Uygulamalı Metin Bilgisi* (Pegem Akademi Yay., 3. baskı Ankara, 2021)
16. *Toplum ve Dil (diltoplumbiliminin temel kavramları-kuramları ve sorunları)* (Pegem Akademi Yay., Ankara, 2021).

Yılmaz'ın, ulusal ve uluslararası nitelikteki çeşitli dergilerde makaleleri; başta Uluslararası Türk Dili Kurultayı (2000, 2004, 2008, 2012), Uluslararası Türkçenin Eğitimi- Öğretimi Kurultayı (Doğu Akdeniz Üniversitesi, 2008; Ankara Üniversitesi, 2009; Dokuz Eylül Üniversitesi, 2010; Sakarya Üniversitesi, 2011; Mersin Üniversitesi, 2012; Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2014; İstanbul Üniversitesi, 2015; Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, 2016), 52. PIAC (Romanya, 2008), Uluslararası Dil-Yazın-Değişim Sempozyumu (Sakarya, 2009), 2. Dünya Dili Türkçe Sempozyumu (Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, 2009), Türkiye'de ve Dünyada Sözlük Yazımı Araştırmaları Uluslararası Sempozyumu (Bahçeşehir Üniversitesi, 2010), Uluslararası Sözlük Bilimi Sempozyumu (Sakarya Üniversitesi, 2014; İstanbul Üniversitesi, 2015; Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, 2016), ICLEL (Çek Cumhuriyeti, 2015; Letonya, 2016), XI. ve XVI. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı (Macaristan, 2016; 2021); Uluslararası Eğitim Bilimleri Kurultayı (Sakarya Üniversitesi, 2008; Ege Üniversitesi 2009, Akdeniz Üniversitesi, 2016, Atatürk Üniversitesi, 2018), İki Yüz Yıl Sonra Mütercim Asım ve Türkiye'de Sözlük Çalışmaları Bilgi Şöleni (TYB, 2019), IPCEDU (Pegem Akademi, 2019, 2020), Uluslararası Kutadgu Bilig Kurultayı (TDK, 2019), VII. ve VIII. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazarları Birliği, 2020, 2021), 9. Milletlerarası Türkoloji Kongresi (İstanbul Üniversitesi, 2021), IX. Uluslararası Türkoloji Kongresi (Ahmet Yesevi Üniversitesi, 2021) ve Kabulünün 100. Yılında İstiklal Marşı ve Mehmet Akif (İstanbul Üniversitesi, 2021) olmak üzere ulusal ve uluslararası düzeydeki sempozyum/kongre/kurultay/panelde sunduğu çok sayıda sözlü bildirisini, seminer, konferans ve araştırma projeleri vardır. Yılmaz, İYİ derecede İngilizce, ORTA derecede Boşnakça bilmektedir.

ÖN SÖZ

2012-2013 öğretim yılında misafir araştırmacı (visiting scholar) olarak çalıştığım Upenn'in (ABD) geniş araştırma imkânları, sözlük bilimi konusuna ilgi duymamı sağladı. Araştırmalarım esnasında *Glossary...*, *Dictionary...*, *Handbook of...*, *Key Terms...*, *Key Ideas...*, *Concise Encyclopedia...* *Encyclopedia...* ile başlayan çok sayıda kaynağa ulaştım ve 2014 yılında Pegem Akademi tarafından yayımlanan **Temel Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü**'nü hazırladım. Aynı yıl içinde Sakarya Üniversitesi'nde Düzenleme Kurulu başkanlığını yaptığım **I. Uluslararası Sözlük Bilimi Sempozyumu**'nu gerçekleştirdik. Ne mutlu ki, bu sempozyumun ikincisi İstanbul Üniversitesi'nde (2015), üçüncüsü Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nde (2016) yapıldı ve dördüncüsünün de 2017 içinde Hacettepe Üniversitesi'nde yapılmasına karar verildi.

Türkiye'de sözlük bilimi çalışmalarının genellikle sözlükçülük tarihi, sözlük yazımı ve mevcut sözlüklerin karşılaştırılması ile sınırlı kalması; sözlük hazırlamada, incelemede ve eleştirmede "yöntem" sorununun göz ardı edilmesine yol açmıştır. Türkiye'de yeni yeni gelişmeye ve derinleşmeye başlayan sözlük bilimi alanında daha yapılacak çok işin olduğu alan uzmanlarının malumudur. Özellikle; kuramsal çerçevenin ve ilgili alanyazının oluşturulması, yöntem arayışı, amaca ve hedef kitleye uygun sözlüklerin hazırlanması, kullanıcı profiline belirlenmesi, sözlük(çülük) tarihi, sözlüklerin sözlük bilimsel yaklaşımla incelenmesi ve eleştirilmesi vb. konularda yapılan araştırmaların sayısı ve kalitesi artmakla birlikte henüz istenilen düzeye ulaşamadığı da bir gerçektir. Elinizdeki kitabın hazırlanmasındaki temel amaç da, yukarıda sözü edilen konulardaki eksikliklerin bir nebze de olsa giderilmesine katkı sağlamaktır.

Sözlük Bilimi Üzerine Araştırmalar, iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan **GİRİŞ**'te; kuramsal ve uygulamalı Sözlük Bilimi ile ilgili genel bilgiler verilerek ana çizgileriyle kuramsal bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. İkinci bölüm olan **ARAŞTIR-**

MA YAZILARInda; tarafımızdan daha önce çeşitli sempozyumlarda sözlü bildiri olarak sunulup inceleme yazısına dönüştürülen ve yayımlanmamış olan toplam 6 (altı) incelemeye yer verilmiştir.

Kitapla ilgili yapıcı geri bildirimlerin tarafıma iletilmesi durumunda, bir sonraki baskıda dikkate alınacağını belirtmek isterim.

Kitabın ilgili bölüm uzmanlarına, sözlük hazırlayıcılarına, lisans üstü araştırma yapan bilim insanlarına, öğretmenlere ve öğrencilere yararlı olmasını ve sözlük bilimi konusunda farkındalık oluşturulmasına katkı sağlamasını diliyorum. Yayım sürecinde verdiği destekten dolayı sayın Servet Sarıkaya'ya ve Ayşe Nur Yıldırım'a teşekkür ederim.

Prof. Dr. Engin YILMAZ

ORCID No: 0000-0002-0157-1759

Esentepe, 2021

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	vii
GİRİŞ.....	1
SÖZLÜK VE SÖZLÜK BİLİMİ NEDİR?	1
SÖZLÜĞÜN VE SÖZLÜKÇÜLÜĞÜN KISA TARİHÇESİ	2
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	4
Sözlük Birimi.....	4
Sözlüksel Alan	4
Sözlük Tipleri	4
Sözlük Kullanıcısı Tipleri.....	6
Anlam	8
Sözlüksel Tanım	8
Sözlüğün Yapısı	12
Sözlük Yapımı Süreci	13
Sözlük Eleştirisi	18
SONUÇ: İYİ BİR SÖZLÜKTE BULUNMASI GEREKEN TEMEL NİTELİKLER.....	19
KAYNAKÇA	21
ARAŞTIRMA YAZILARI.....	24
Türkiye Türkçesinde Sözcük Türlerinin Tanımlanmasındaki ve Tasnif Edilmesindeki Temel Sorun Ne?: Yöntem Arayışı mı, Ölçüt Geliştirme mi?	24
Sözcük Eşleştirmeye Dayalı (word-match) Tanımlar Bakımından Güncel Türkçe Sözlük'ün Değerlendirilmesi.....	41
Terim Sözlükçülüğünde Sınır Problematiği	59
Terim Sözlükçülüğünde Doğrular, Yanlışlar	71
Genel Sözlüklerde Dil Bilgisi/Dil Bilimi Terimleri Nasıl Seçilmeli ve Tanımlanmalıdır?.....	80
İlköğretim Okulları Türkçe Sözlük Üzerine Değerlendirmeler	99

GİRİŞ

Bo Svensen, sözlüğü “kültürel fenomen” olarak tanımlar (Svensen, 2009:1). Bu tanım; sözlük ve sözlük bilimi üzerine yapılacak çalışmaların çokdisiplinli bir yaklaşımla yürütülmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Sözlük, yalnızca dil üzerine çalışanlar için değil, insan ve toplum bilimleriyle ilgilenen araştırmacılar için de temel bir başvuru kaynağı ve araştırma nesnesidir.

Sözlük bilimi; dil bilimi ve -başta sözcük bilimi olmak üzere- dil biliminin çeşitli alt disiplinleriyle olduğu gibi “toplum bilimi, insan bilimi, edebiyat, dini bilimler, eğitim, iletişim, ticaret, endüstri, turizm, uluslararası ilişkiler, teknoloji” vb. alanlarla da ilgili bir disiplindir. Nitekim, sözlükler yalnızca bireysel ihtiyaçların değil aynı zamanda sosyo-kültürel ihtiyaçların karşılanmasında da etkin rol oynar (Svensen, 2009:1).

1. SÖZLÜK VE SÖZLÜK BİLİMİ NEDİR?

Lâtincede “sözlük” anlamına gelen *dictionnorum* sözcüğünü Kostanz piskoposu Salomon, 9. asırda “ansiklopedi” anlamında kullanmıştır. 1225’te John Garland ise, *dictionnorum*’u “sözlük” anlamında ilk kullanan kişidir. Sözlüğün tanımlanmasında “yöneldiği hedef kitlenin belirlenmesi, hazırlanış amacı ve yöntemi, içerdiği dil varlığı, kapsadığı zaman dilimi” vb. ölçütler kullanılmaktadır. Doğan Aksan’a göre; *sözlük* “bir dilin (ya da birden çok dilin) sözvarlığını, söyleyiş biçimleriyle, yazımlarıyla veren, bağımsız biçimbirimleri temel alarak bunların, başka öğelerle kurdukları söz ögeleriyle birlikte anlamlarını, değişik kullanımlarını gösteren bir sözvarlığı kitabı”dır (Aksan, 2007:75). Yusuf Çotuksöken, *sözlük*’ü “Bir dilin söz varlığındaki sözcükleri, terimleri, kalıp kullanımları (kalıpsöz, deyim, atasözü vd), tanımları ve kullanım örnekleri (örnek tümceler), ayrıca kökenbilim ve sesletim (telâffuz) özellikleriyle veren yapıt” olarak tanımlamaktadır. (Çotuksöken, 2002:181). Kanımızca *sözlük* (dictionary) kavramı şöyle tanımlanabilir: “Genellikle bir dilin (veya kar-

şılaştırmalı olarak birden çok dilin) belli bir döneminin -özellikle de son döneminin- söz varlığının bütününe veya çeşitli uzmanlık alanlarını ilgilendiren özel bir bölümünün, alfabetik veya kavramsal olarak ortaya konulmasını amaçlayan; içerdiği söz varlığındaki *sözlüksel birimler* (lexeme) ölçünlü dildeki (veya kullanıldığı alandaki) ana biçimlerini, bu biçimlerin vurgu ve tonlamaya göre geçirdiği ses temelli değişiklikleri, kökenlerini, bağlam içindeki kullanım alanlarını, dâhil olduğu çeşitli dilsel tabakaları; bir dil birimi olarak ait olduğu sınıf ve türleri, bağlam içinde gösterdiği çeşitli dilbilgisel özellikleri, anlam/anlamlarını -genellikle- ortak yazı dilinden veya sözlü dilden taranarak belirlenmiş tanıklı (imzalı) örneklerle tanımlayarak veren, bu sözlüksel birimlerin geçtiği deyim, atalar sözü, kalıp söz, birleşik şekilli dil öğelerini de kapsayan, ana dili ve yabancı dil öğrencileri için temel başvuru kaynağıdır” (Yılmaz, 2014). Günümüzde sözlük bilimi araştırmaları; *uygulamalı sözlük bilimi* (practical lexicography) ve *kuramsal sözlük bilimi* (theoretical lexicography) olmak üzere iki alt grupta ele alınmaktadır. **Sözlük Bilimi** (lexicography) şöyle tanımlanabilir: “Sözlük hazırlamadaki aşamaları ortaya koyup, sözlüklerin içeriksel olarak daha da gelişmesini sağlayan; söz varlığının belirlenmesinde ve geliştirilmesinde uygun yöntemler önerip, özellikle sözlük hazırlayıcılarının dikkat etmesi ve uyması gereken ilkeler koyan, bir dil bilimi dalı” olarak tanımlanabilir (Yılmaz, 2014).

2. SÖZLÜĞÜN VE SÖZLÜKÇÜLÜĞÜN KISA TARİHÇESİ

Dünyada ilk sözlüğün hangi dili temel aldığı, ne zaman, nerede, kim(ler) tarafından ve hangi amaçla, hangi ihtiyaçları karşılamak üzere hazırlandığı vb. konulardaki bilgiler yok denecek kadar sınırlıdır. Denilebilir ki, sözlük ve sözlükçülük, ana dili kullanıcılarının dil yetilerini geliştirmek için; ama daha da önemlisi ülkeler arasındaki sosyal, kültürel, diplomatik, özellikle de ticari ilişkilerin zorunlu kıldığı uluslararası ilişkiler ve bu ilişkilerin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan bireylerin ve toplumların (hatta devletlerin) başka bir

dili öğrenme ihtiyacı ve çabası sonucunda doğmuştur. Başka başka ulusların birbirleriyle ilişki kurdukları anda da anlaşma güçlüğü belirilmiş, böylelikle yabancı dil öğrenme çabası başlamış ve hız kazanmıştır (Aksan 2007:69). Bilinen en eski sözlük Sümerce-Akadca karışıklık kılavuzu niteliğindeki *Urna Hubullu*'dur (Akalın, 2011:XIII). Günümüzdeki sözlüklere benzer ilk sözlük, İskenderiye Müzesi yöneticisi Bizanslı Aristophanes'in yaklaşık olarak MÖ 2. yy'de hazırlanmış olduğu eser gösterilebilir. Bu sözlük, Yunancada seyrek olarak kullanılan ve açıklaması güç birtakım sözcükleri bir araya getirmiş, aynı zamanda tanımlara da yer vermiştir (Bingöl, 2006:200). Türk dilinin ve kültürünün en önemli kaynaklarından birisi olan Kâşgarlı Mahmud, *Divan-ü Lugati't-Türk'ü* 11. yüzyılda yazmıştır. Batı dünyasında sözlükçülükteki en önemli aşama, 19. yüzyılda gerçekleşmiştir. Almanya'da, sözlük biliminin kurucusu olarak sayılan Grimm Kardeşler (Jacob Grimm ve Wilhelm Grimm) ilk cildi 1854'te yayımlanan ve ancak 1961'de tamamlanabilen büyük hacimli *Deutsches Wörterbuch*'u yayınlamışlardır. Fransız fizikçi, düşünür ve dilbilimci Emile Littré de 30 yıllık çabasının sonucunda *Fransız Dilinin Sözlüğü*'nü (*Dictionnaire de la langue Française*) 1873'te Paris'te yayınlamıştır. Bu sözlüğün 1989 baskısı çok küçük punto ile dizilmiş dört büyük ciltten oluşmakta ve bu sözlükte sözcüklerin değişik anlamları, bu anlamda geçtiği yerler üzerinde geniş bilgi verilmekte, sonra ayrı paragraf halinde sözcüğün tarihi ve kökeni açıklanmaktadır (4 cilt ve 1 ek cilt). İngilizlerin ünlü sözlüğü *The Oxford English Dictionary* de 1933'te 13 cilt (12 cilt ve 1 ek cilt) hâlinde "The Philological Society" tarafından yayınlanmıştır. Türkçeden Türkçeye sözlükler XVIII. yüzyıldan itibaren hazırlanmaya başlanmıştır. Şemsettin Sami'ye ait olan *Kamus-ı Türkî* (1900) kendisinden sonraki sözlüklere kaynaklık etmesi bakımından önemlidir. TDK tarafından ilk baskısı 1945'te yapılan *Türkçe Sözlük*, "bir ya da birden çok dilin söz varlığının işlenmesi" bakımından *tek dilli sözlük*; "alfabetik sıranın temel alınıp/alınmaması" bakımından *alfabetik sözlük*; "ele alınan söz varlığının niteliği" bakımından *genel sözlük* (ortak dil sözlüğü, yazı dili sözlüğü) kapsamına girmektedir.

3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1. Sözlük Birimi (lexeme): “Sözlüklerde madde başı öge olacak nitelikteki, kesinleşmiş veya yaygınlaşmış yazım ve söyleyiş biçimleri olan, çekim, türetim, birleşme vb. gibi dilsel işlemlerde yeni dil öğelerinin oluşmasına kaynaklık eden, anlam bakımından bağımsız dil birimlerine denir. Örneğin; “almak, ben, ev, güneş” birer sözlük birimidir. Sözlük birimleri, vurgu özellikleri, sözcük türleri açısından dildeki yerleri (ad, eylem, ünlem gibi) gösterilerek sözlükte yer alır. Özel adlar, eylemlerin, çekimli biçimleri (alsaydı, oturmuşmuş gibi) sözlüklere dâhil edilmez. Değişik söyleyiş biçimlerinin yaygın olduğu durumlarda; (yine/ gene, makine/makina, meyve/meyva gibi) en yaygın biçim, alfabetik sıraya uygun olarak madde başı olarak açıklar. Daha az yaygın olan birim ise, açıklama yapılmadan yaygın şekle göndermede bulunularak sözlüklerde gösterilir” (Yılmaz, 2014).

3.2. Sözlüksel Alan (lexical field): “Aynı çekirdek temaya ya da aynı kavrama gönderimde bulunulabilen, çağrışım yapılmasına imkân sağlayan göstergelerden mürekkep yapısal oluşuma denir. Örneğin; “anlatmak, demek, konuşmak, söylemek” aynı eyleme gönderimde buldukları için ortak bir sözlüksel alan oluştururlar ve herbir gösterge de bu sözlüksel alanın üyesi olur. Sözlüksel alan, göstergeler arasındaki nüansların mahiyetini göstermeleri ve bunun sonucunda birbirlerinden bağımsız anlamlara nasıl sahip olduklarının açıklanması bakımından, özellikle söz varlığı araştırmaları açısından önem taşır” (Yılmaz, 2014).

3.3. Sözlük Tipleri (types of dictionary): Bir sözlüğün sınıflandırılmasında dikkate alınması gereken birçok farklı yönü vardır. Kullanıcı profili ve sözlüğün hazırlanma amacı sözlüğün tipini etkilediği gibi sözlük yapımında izlenecek yöntemi de belirler. Sözlük tiplerini sınıflandırmada kullanılan başlıca ölçütler ve sözlük tipleri şunlardır:

- i) *Sözlüğün dili bakımından;*
 - a. Tek dilli sözlük (monolingual),
 - b. İki dilli sözlük (bilingual),
 - c. Çok dilli sözlük (multilingual).
- ii) *Sözlükte değerlendirilen malzeme bakımından;*
 - a. Genel (ortak) dile dayalı sözlük (general language),
 - b. Ansiklopedik ve kültürel malzemeye dayalı sözlük (encyclopedic and cultural material),
 - c. Terminoloji veya geçer dilin altındaki katmanlara dayalı sözlük (terminology or sublanguages): Örneğin; Yasa Terimleri Sözlüğü, Kriket Terimleri Sözlüğü, Hemşirelik Terimleri Sözlüğü vb.,
 - d. Dilin özel alanlarına dayalı sözlük (specific area of language): Örneğin; Eşdizimlilik Sözlüğü, Deyimler Sözlüğü vb.
- iii) *Sözlüğün ebatı bakımından;*
 - a. Standart veya kolej baskısı (standard or collegiate edition),
 - b. Muhtasar baskı (concise edition),
 - c. Cep baskısı (pocket edition).
- iv) *Sözlüğün yayım ortamı bakımından;*
 - a. Basılı sözlük (print),
 - b. Elektronik sözlük (electronic),
 - c. İnternet-tabanlı sözlük (web-based).
- v) *Sözlüğün kapsadığı zaman bakımından;*
 - a. Çağdaş sözlük (contemporary),
 - b. Tarihsel sözlük (historic) (Svensen, 2009:23).
- vi) *Sözlükte izlenen anlayış bakımından;*
 - a. Betimleyici sözlük (descriptive),
 - b. Kuralcı sözlük (normative; prescriptive);